

OBSAH

K Dějinám světa (<i>Úvodní slovo Joschky Fischera</i>)	13
Předmluva	15
Dynamika dějin.	17
Nové prostory a meziprostory.	19
Úvod	21
Etapy vedoucí k vytvoření nového obrazu prehistorie.	22
Archeologie – omezený potenciál mladé vědy.	25
Archeologie a objevování času	26
Archeologická periodizace a terminologie	27

RANÉ DĚJINY LIDSTVA

Vývoj člověka do konce starého paleolitu	33
Vznik člověka	33
Nejstarší kamenné artefakty z doby před více než 2 miliony let.	34
Období před 2 až 1,5 milionu let.	38
Acheuléen a vyvinutý oldovan před 1,5 až 1 milionem let	42
Doba před 1 až 0,5 milionu let.	48
První „glaciální lovci“ před 500 000 až 400 000 lety	60
Pozdní starý paleolit před 400 000 až 300 000 lety	61
Od vzniku neandertálce po konec ledových dob	71
Neandertálci a jejich doba.	71
Africké kořeny moderního člověka	80
Světoběžníci	84
Poslední lovci a sběrači a jejich dědictví	93
Vznik a konsolidace jazyků	97
Všeobecný úvod	97
Indoevropská jazyková rodina	98

NEOLITIZACE A RANÉ MĚSTSKÉ STRUKTURY

Neolitizace a rané sociální struktury	107
Vznik neolitu.	107
Hypotézy o vzniku neolitu.	107
Rozšíření neolitu	111
Přechod od prisvojovacího způsobu hospodaření k produktivnímu.	115
Rolníci v době lineární keramiky	116
Lidé doby lineární keramiky objevují Dolnorýnskou nížinu.	117
Životní prostředí	119
Hospodářství.	120
Sociální poměry.	125
Dnešní představy o pojetí řádu světa v období lineární keramiky	129
Střední neolit	130
Přechod od starého ke střednímu neolitu.	130
Hospodářství.	133
Sociální poměry.	134
Dnešní představy o středně neolitickém pojetí řádu světa	135
Od prvních vesnic k raně městským strukturám	137
Klimatická změna na konci doby ledové.	137
Posvátná místa a bájně slavnosti	141
Velká sídliště a raná města.	150

RANÉ VYSPĚLÉ KULTURY

Starověký Egypt	155
Úvod.	155
Časová tabulka faraonského Egypta	156
Krajina, lid a stát.	162
Pojetí a výklad dějin	164
Královské dogma	168
Procházka egyptskými dějinami	169
Archaická doba a Stará říše	170
První přechodná doba a Střední říše	173
Nová říše a pozdní doba	178

Mezopotámie	189
Úvod.	189
Rané státy ve 3. tisíciletí př. Kr.	190
Pozdní urucká doba	190
Raně dynastická doba	190
Teritoriální státy ve 2. polovině 3. tisíciletí př. Kr.	193
Akkadská říše	193
Říše 3. dynastie z Uru	196
Horní Mezopotámie, Babylónie a Asýrie	199
Starobabylónské období	199
Vzestup Aššuru.	200
První babylónská dynastie	201
Říše Mitanni	204
Středobabylónská říše Kassitů	205
Druhá isinská dynastie	207
Středoasyrská říše	207
Velké říše v 1. tisíciletí př. Kr.	209
Asýrie na cestě k velmocenskému postavení.	209
Novoasyrská říše za vlády Tiglatpilešara III.	211
Novoasyrská říše za vlády Sargonovců.	212
Novobabylónská říše Chaldejců.	215
Arabský poloostrov	217
Přírodní a prostorové předpoklady.	217
Regiony a sousedi	221
Harappská kultura	228
Objevy a perspektivy	228
Osady, města, řemeslo a náboženské představy.	230
Hospodářství, obchod, písmo a jazyk.	233
Chetitská říše	237
Protochetitské období	239
Starochetitská říše.	241
Střední chetitská říše.	247
Chetitská velkoříše	254
Kréta, Mykény a Kypr	271
Krétská minojská kultura	271
Mykénská kultura pevninského Řecka	279
Kypr	285

MĚĎ A BRONZ – NOVÉ TECHNOLOGIE

Měď, megality a nové technologie	293
Nový materiál měď	293
Raná metalurgie mědi na Předním východě.	293
Společenský vývoj a metalurgie v jihovýchodní Evropě.	296
Eneolitické společnosti střední Evropy	301
Chalkolitický vývoj ve Středomoří.	303
Neolitické monumenty	305
Vznik monumentálních staveb na Západě	306
Britské ostrovy: specifický vývoj a interakce.	309
Megalitické hroby a příkopová ohrazení kultury nálepkovitých pohárů	314
Kolo a vůz – neolitická inovace.	317
Momentka z roku 3000 př. Kr.	318
Přelom věků – o chovatelných dobytka a válečnících.	319
Doba bronzová – epocha mezi prehistorií a civilizací	321
Úvod.	321
Prostor a čas.	321
Současníci v době bronzové.	324
Civilizace doby bronzové a jejich předliterární partneři.	324
Epocha kořenů historické Evropy	326
Životní prostředí doby bronzové jako historické dědictví	326
Přehled technického vývoje	327
Společnost doby bronzové	330
Generativní struktura a skladba.	330
Osídlení	331
Zemědělství a řemesla	336
Rozvrstvení společnosti doby bronzové.	336
Mezi interakcí a regionální identitou	338
Jihovýchodní Evropa	338
Střední Evropa.	340
Severní Evropa.	344
Západní Evropa a Pyrenejský poloostrov.	347
Itálie a Středozemní moře	349
Východ střední Evropy.	350
Eurasie.	351
Jednota v členěných prostorech	352
Odkaz epochy.	352

VZDÁLENÉ OBLASTI

Afrika – stojatá voda dějin?	357
Mlýnský obraz afrických dějin	357
Počátky lidstva a jeho kultury	360
Kořeny druhu <i>Homo sapiens</i> a jeho kultury	364
Africká cesta k usedlému rolníkovi a ke komplexní společnosti	368
Stojatá voda dějin?	372
Prehistorická a raně dynastická Čína	374
Prehistorické období	374
Čou-kchou-tien a jiné paleolitické lokality	374
Neolit	375
Er-li-tchou (asi 1900 až 1350 př. Kr.) aneb Je dynastie Sia (asi 2000 až 1500 př. Kr.) historická?	379
Dynastie Šang (asi 1600 až asi 1045 př. Kr.)	380
Prameny	382
Šangský stát a společnost	390
Šangské hospodářství	391
Šangské náboženství	393
Šangské vojenství a válčení	394
Kultury staré Ameriky	395
Osídlení světadílu	395
Archaické období a domestikace rostlin	397
Mezoamerická období	401
Klasické období na severu Mezoameriky	404
Postklasické období na severu Mezoameriky	407
Mayové	411
Předincké kultury v Andách	418
Inkové	421
Na okraji oikumeny	423
Dějiny severoamerické Arktidy	427
Průzkum Arktidy	433
Závěrečné rozhlédnutí	439
Kruh se uzavírá	446
Seznam literatury	450
Chronologický přehled	460
Jmenný rejstřík	466
Místní rejstřík	470

K DĚJINÁM SVĚTA

Úvodní slovo Joschky Fischera

Globalizace – pojem, který se stal programem; programem bohatých průmyslových zemí, tzv. přístupujících zemí i chudých zemí tohoto světa. Pojem, který stále intenzivněji proniká do myslí lidí a určuje soudobou každodennost. Pojem, který jedněm přibližuje na dosah novou šanci a pro druhé jako by představoval hrozbu. S tímto vědomím a touto myšlenkou žijí lidé 21. století. Globalizace však není pouze fenomén naší doby – je to historický proces, který započal přibližně před čtyřmi miliony let, kdy první lidé opustili Afriku a začali osídlovat Zemi. Svět se tehdy možná zdál být nekonečný; lidé v dnešní době ale pozorují, že se neustále zmenšuje, ba srůstá v jeden celek. Na tento vývoj lze – podle vlastního postavení ve světě – nahlížet zcela rozdílnými očima: vytváří šanci vymanit se z (falešného?) obrazu méně vyvinutých států a přiblížit se životnímu standardu Západu. V tomto vývoji má kořeny kritika, která patrně pramení především z obavy ze ztráty vůdčího ekonomického a sociálního postavení ve světě, z posunu, respektive nového rozdělení globální moci. A ta v sobě skrývá nebezpečí, že se ještě zvětší propast mezi chudými a bohatými. Jedno by si však měli uvědomit všichni lidé: globalizací se všechny státy světa k sobě posouvají, přibližují a nacházejí se v procesu neustálé výměny. Urovnávání mezinárodních konfliktů a zvyšování blahobytu na jedné, ale také nebezpečí terorismu a ztenčování zdrojů na druhé straně se stávají globálními výzvami, jež lze řešit pouze společně, vzájemnou spoluprací.

Globalizace je historický proces, který započal před mnoha miliony let. Pro současnou společnost je to nepředstavitelné, globalizace je vnímána jako vývoj probíhající v 21. století. Předkládané *Dějiny světa* reagují na globalizaci v naší době tak, že popisují dějiny lidstva. V těchto *Dějinách světa* se poprvé nahlíží na koexistenci a vzájemné působení kultur v různých epochách z globální, nikoli eurocentrické nebo severoatlantické perspektivy. Šestisvazkové dílo se vyznačuje spíše multiperspektivitou, což ozřejmuje také jeho výstavba. Svazky věnované jednotlivým epochám se vůči sobě ostře nevymezují, nýbrž jeden plynule přechází v druhý a jednotlivá tematická pole do sebe logicky zapadají. Takto postupovat umožnilo grémium editorů, složené z renomovaných odborníků na různé epochy a oblasti. Společně prodiskutovali celkovou koncepci, členění a rozdělení jednotlivých témat ještě předtím, než editoři přikročili ke konkrétní práci na jednotlivých svazcích. Tento přístup zaručuje, že perspektivy

se vzájemně přesahují a různé kultury a události se ve všech šesti svazcích kříží – od prehistorie a raných dějin až po současné 21. století.

Doufám, že toto dílo přispěje k fundované diskusi o globalizaci, její historii a přítomnosti, jež přesáhne rámec každodenní politiky.

Berlín, srpen 2009

Joschka Fischer

DOBA BRONZOVÁ – EPOCHA MEZI PREHISTORIÍ A CIVILIZACÍ

Albrecht Jockenhövel

Úvod

Prostor a čas

Kultura doby bronzové jako taková – oproti předchozí době kamenné a chalkolitu, ale i následující době železné – existovala na Předním východě, v celé Evropě, v celé severní Africe, zvláště pak v Maghrebu, a ve velkých částech Asie – patří sem i kultura poříčí Indu – až po Čínu legendárních dynastií Sia a Šang, zatímco na okrajích těchto oblastí se setkávala s nekovovými kulturami žijícími ještě v prostředí doby kamenné, které pouze ojediněle přijímaly bronzové předměty, nebo jako ve střední a severní Skandinávii i v severní Eurasii dokonce s rybářskými a loveckými kulturami. Na základě četných společných rysů však můžeme označovat celé 2. tisíciletí př. Kr. tradičním pojmem doba bronzová.

Starověk však slovo „bronz“ neznal. Pro měď, respektive slitiny mědi a cínu, se používalo slovo *aes*. Podle jednoho zdroje prý pochází z *aes brundisinum*, termínu, označujícího kov, na jehož výrobu se specializovaly dílny ve starověkém Brundisiu (Brindisi). V antickém pořadí věků, pojmenovaných podle hlavních kovů, byl bronzový věk již za dob řeckého rolnického básníka Hésioda, současníka Homérova, zaniklým, šťastným a osvětleným věkem bohů a hrdinů, který následoval po ideálním „zlatém“ a „stříbrném“ věku a předcházel zkaženému, nynějšímu „věku železnému“. V době bronzové mnohdy kořeny četné antické mýty tradované až doby železné – jako trójská válka, pověst o Argonautech a thébský okruh bájí –, jež mají dodnes svou uměleckou (i historickou) vypovídací hodnotu.

Doba bronzová byla vědecky vyčleněna jako samostatná epocha až na počátku 19. století prehistorickým bádáním, které vzešlo z romantismu. Tehdy ve 20. letech 19. století zavedl Dán Christian Jürgensen Thomsen (1788–1865) dodnes konvenčně používanou třídobou periodizaci pravěku na dobu kamennou, dobu bronzovou a dobu železnou. A tak dnes dobu bronzovou chápeme jako epochu mezi koncem 3. a počátkem 1. tisíciletí př. Kr., kdy se bronz jako standardizovaná slitina mědi a cínu stal převládajícím materiálem pro výrobu skoro všech kovových předmětů. Na jeho výrobu existovaly v Mezopotámii podrobné receptury už ve 3. tisíciletí př. Kr.

Slovo
„bronz“

K ranému obrazu doby bronzové přispěly zásadní měrou spektakulární vykopávky meklenburského obchodníka Heinricha Schliemanna (1822–1890) na Hisarliku, bájně Tróji s „Priamovým pokladem“, a v hradbami obehnaných Mykénách, kde v prvním kruhu šachtových hrobů našel mnoho zlatých masek, z nichž jednu považoval za Agamemnonu. Krátce nato vykopal Angličan sir Arthur Evans (1851–1941) palác v Knóssu a v jednom honosném sále našel domnělý trůn krále Mínoa. Jestliže tyto objevy byly zprvu ještě značně ovlivněny ranými řeckými mýty, obzvláště pak Homérovými eposy, v následující době se stále více ukazovalo, že egejské nálezy mají protějšky v bronzových civilizacích starého Egypta a Přední Asie a jiných ve zbytku Evropy, a že tedy představují jakýsi most. Seznamy egyptských faraonů a mezopotamských i chetitských králů poskytují dodnes důležité historické a absolutně chronologické opěrné body i pro předliterární kultury staré Evropy. Už jen pravidelné staroegyptské námořní výpravy do pohádkově bohaté země Punt (kdesi v Africkém rohu?) jsou poučnými příklady toho, kterak probíhal obchod, případně směna s „domorodými“ okrajovými národy. Nedávno prozkoumaný vrak lodi z Uluburunu, která se mezi lety 1330–1320 př. Kr. potopila u tureckého jižního pobřeží, měla na palubě mimořádně cenný náklad, zejména měděné a cínové ingoty zvláštního tvaru (tzv. ingoty ve tvaru volských kůží). Tyto ingoty, převážně z kyperské mědi, byly mezitím nalezeny v celém Středomoří, jejich fragmenty se objevily i v jihozápadním Německu.

**Egyptské
nálezy**

**Rozluštění
tabulek
s lineárním
písmem B**

Přelom v bádání o době bronzové nastal, když roku 1953 Michael G. F. Ventris rozluštil tabulky s lineárním písmem B dokumentující nejstarší verze starořečtiny. Tímto písmem jsou sice zaznamenána především hospodářská data, přesto se stále více daří chápat obrysy organizace mykénských států v čele s králem *wanaxem*. Z chetitských pramenů se dozvídáme o zemi Achchijava, která se rozkládala na západě a v níž četní badatelé shledávají část mykénského Řecka. Proto dobu bronzovou v Egeidě můžeme právem považovat za plnohodnotné historické období vyznačující se četnými rysy rozvinuté civilizace, zvláště pak používáním písma. Vztah Egeidy ke zbytku Evropy se dnes již nenazírá pouze z pohledu nějakého kulturního rozdílu (*ex oriente lux*), nýbrž stále více se ukazují plodné vzájemné styky a svébytnost jednotlivých evropských krajín doby bronzové. Vztahy mezi všemi skupinami bezpochyby existovaly; už výskyt takzvaného baltského jantaru, který se nachází od východní Anglie až po dnešní Pobaltí, v mykénských hrobech svědčí o obchodování mezi předliterární Evropou a egejskými civilizacemi doby bronzové.

**Periodizace
doby
bronzové**

Na rozdíl od možností historické periodizace lze němé nálezy evropské doby bronzové vzhledem k neexistenci písemné tradice členit pouze relativně archeologicky a absolutně chronologicky je lze datovat pomocí archeometrických metod, například chronologií letokruhů nebo radiokarbonovou metodou datování. Doba bronzová centrální střední Evropy se konvenčně člení na starší dobu bronzovou (konec 3./počátek 2. tisíciletí

JMENNÝ REJSTRÍK

- Acamapichtli 409
 Adad-nárarí I. 207, 208
 Adad-nárarí II. 209
 Adad-nárarí III. 211
 Adad-šuma-usur 206
 Agamemnón 283, 285, 322
 Aha, *viz též* Meni 169
 Ahmose I. 167, 178
 Ahmose II. 187
 Ahuitzotl 410
 Achnaton, *viz* Amenhotep IV.
 Achuni 210
 Aje 256n
 Alaksandu z Viluše 260, 262
 Alexandr III. (Veliký) 188, 216, 423, 448
 Alexandr IV. 188
 Alluvamna 247
 Almaqah 225, 226
 Amar-Sín 198
 Amenardis (Amyrtaios) 187
 Amenemhet I. 158, 168, 174
 Amenemhet II. 158
 Amenemhet III. 175
 Amenemhet IV. 175
 Amenhotep I. 159
 Amenhotep II. 159, 277
 Amenhotep III. 159, 179n, 205, 253, 255, 277
 Amenhotep IV. (Achnaton) 159, 179n, 253, 255, 464
 Ammuna 245, 247
 Amon 169, 182, 184, 185, 186, 188, 265
 Amundsen, Roald 433
 Anders, William 439
 Andersson, Johan Gunnar 374, 377, 383
 Anitta 240n
 Antef 174
 Anum-herwa 239n
 Apopi 159
 Apopi II. 177
 Arnuvanda I. 250n
 Arnuvanda II. 258
 Arnuvanda III. 268
 Artatama I. 204n
 Artatama II. 205, 255, 257
 Artaxerxés III. 187
 Asarhaddon 186, 213n
 Assmann, Jan 156
 Ašóka 449
 Aššurbanipal 186, 214
 Aššur-dán I. 208
 Aššurnasirpal II. 209n
 Aššur-uballit I. 206n, 255, 257
 Aššur-uballit II. 215
 Atahualpa 422
 Aton/Jati 180n
 Attarissij 250
 Aurenche, Olivier 142
 Axayacatl 410
 B'ajlaj Chan K'awiil 415
 Barents, Willem 431
 Bat-šeba 237
 Bentišina z Amurru 262n, 265
 Bering, Vitus 434
 Birket-Smith, Kaj 435
 Bopp, Franz 99
 Boucher de Crèvecoeur de Perthes, Jacques 23
 Buddha 18, 103, 446, 449
 Burckhardt, Johann Ludwig 237
 Burna-Buriaš II. 206
 Busbecq, Ghiselin de 104
 Cabot, John 430
 Cabot, Sebastian 430
 Cauvin, Jacques 143
 Ce Acatl Topiltzin (Quetzalcoatl) 408
 Clark, Desmond 360
 Clark, Grahame 358n, 364, 368
 Corte-Real, Gaspar 430
 Cuvier, Georges 23
 Darwin, Charles Robert 23, 26, 69, 73, 360
 David 237

- Davis, John 431
 Dürer, Albrecht 449
 Džedefre 157, 173
 Džoser 157, 168, 172n, 462
- Eannatum z Lagaše 191
 Enlil 191, 193, 207
 Enlil-nádín-achché 207
 Erik Rudý 446
- Fernandes, Joao 430
 Filip Arhidaios 188
 Flinders, Matthew 426
 Franklin, John 432–435, 440
 Frobisher, Martin 431
 Fuhlrott, Johann Carl 23
 Fu-chao 384–386, 391, 394
- Gabunia, Leo 40
 Gaššulijavija 263
 Gudea 196
 Gungunum 200
- Haibre (Apriés) 161, 187
 Haremheb 159, 167, 182, 260
 Hatšepsut 159, 178n, 277
 Hayes, William Christopher 176
 Hearne, Samuel 436
 Heinrich, Hartmut 86
 Hérodotos 172, 237, 285, 326, 244, 352
 Hésiodos 27, 321
 Hetepsechemuej 157, 170
 Holm, Gustav 431
 Homér 102, 251, 283, 285, 321n, 32
 Hor 169n
 Hrihor 185
 Hrozný, Bedřich 238
 Huáscar 422
 Huayn Capac 422
 Huitzilihuitl 409
 Huitzilopochtli 410
- Chak Tok Ich'aak I. 412
 Chak Tok Ich'aak II. 413
 Chammurapi 201–203, 207, 244, 246, 324, 464
 Champollion, Jean-François 237
 Chamuaset 167
 Chantili I. 244n
 Chantili II. 245
 Chasechemuej 157, 170
 Chattušili I. 241–244,
 Chattušili III. 206, 252, 263, 265–267
- Childe, Gordon 107, 110, 116, 137, 139, 375, 400
 Chizkijáš 213
 Chufu (Cheops) 157, 167, 173
 Chuzzija I. 245
 Chuzzija II. 247
- Ibbi-Sín 198n
 Idrimi 204
 Ilu-šumma 200
 Inglefield, Edward 432
 Inti 421
 Išbi-Erta 199n
 Išputachšu 246
 Itzcóatl 409
- Jachdun-Lim 201
 Jarím-Lim I. 201
 Jasaw Chan K'awiil 415n
 Jasmach-Adad 201
 Jaspers, Karl 164
 Jones, William 99
 Jóšijáš 187
- K'an Chitam K'an Ak 413
 Kadašman-Enlil I. 206
 Kadašman-Enlil II. 266
 Kadašman-Turgu 206
 Kamaatre 185
 Kambýsés 161, 186n
 Kamose 177n
 Kandalánu 214
 Karaindaš I. 205
 Karib'il Watar 225
 Kaštiliaš IV. 206, 208
 Kolumbus, Kryštof 446
 Konfucius 383, 449
 Kozłowski, Stefan 142
 Kukulkán 408
 Kukunni z Viluše 260
 Kupanta-Kurunta 250, 259
 Kurigalzu I. 205
 Kurigalzu II. 206
 Kutir-Nachchunt 207
 Kyaxarés II. 215
 Kýros II. Veliký 216
- Labarna (Tabarna) 241
 Leakeyovi, Louis a Mary 34
 Leif Erikson 446
 Libby, Willard F. 26
 Lipit-Ištar 200
 Lubbock, John 23, 107, 375
 Lucy 24, 33, 361, 460

- Lugalkinišedudu z Uruku 191
 Lugalzagesi 192n, 195
 Lumley, Henry de 37
 Lumley, Marie Antoinetta de 40
 Lüning, Jens 116
- Madduvatta 250n, 259
 Mama Ocllo 421
 Manco Cápac 421
 Manéthó 164, 166, 168, 172n, 176
 Man-ištúšu 194
 Marduk 203, 206n, 208, 213, 215n
 Marduk-apla-iddina I. 206
 Marduk-apla-iddina II. 212n
 Marduk-zákir-šumi I. 210
 Marx, Karl 162, 167
 Mašchviluva z Miry 255
 Melišipak II. 206
 Meni, *viz též* Aha a Narmer 157, 169n, 174
 Mentuhotep I. 174
 Mentuhotep II. 158, 174
 Mentuhotep III. 158, 174
 Merenptah 159, 183, 268
 Merenre I. 172
 Meritaton 181
 Merodach-Baladan
 viz Marduk-apla-iddina
 Mesalim z Déru 191
 Mesanepada z Uru 191
 Meyer, Eduard 184
 Mita z Pachchuvy 251
 Moctezuma I. (Moteuczoma
 Ilhuicamina) 409n
 Moctezuma II. zvaný Xocoyotzin 410
 Muršili I. 177, 203, 244
 Muršili II. 252, 256–260
 Muršili III. 262n, 265
 Muvatalli I. 247
 Muvatalli II. 248, 261–263, 266n, 324
 Muvatti 255
 Muwaan Jol 412
- Nabonid 216, 222
 Nabopolassar 214n
 Nabukadnezar I. 187, 207
 Nabukadnezar II. 215
 Nachthareheb 188
 Nammachani 197
 Nárám-Sín 193–195
 Narmer, *viz též* Meni 157, 169
 Nazimaruttaš 208
 Nefertiti 179–181
 Neferure 178
 Neitokret 186
- Neko II. 161, 187
 Nibchururi 181
 Niebuhr, Carsten 217
 Ninurta-apil-Ekur 208
 Nuun U Jol Chaak 415
- Osm Jelenů Jaguáří Dráp 408
 Osorkon III. 160, 185
 Ovidius 27
- Pachacútec 421
 Parratarna 204
 Pepi I. 158, 172
 Peribsen 157, 170
 Pijamaradu 266
 Pije 161, 186
 Psammetik I. 161, 185–187, 214
 Psammetik II. 161, 187
 Psammetik III. 161, 187
 Ptolemaios I. 188
 Puduchepa 263, 265–267
 Punip-Tešup 242
- Quetzalcoatl *viz* Ce Acatl Topiltzin
- Ramesse I. 159, 182
 Ramesse II. 159, 261n, 265–267, 324, 464
 Ramesse III. 160, 183, 324, 464
 Ramesse IV. 160, 183
 Ramesse V. 160, 183
 Ramesse XI. 160, 183
 Rasmussen, Knud 435
 Re 169, 180–182
 Rím-Sín I. 200
 Rímuš 194n
 Roggeveen, Jacob 448
 Ross, John 432
- S'-ma Čchien 381–383
 Sabni 172
 Salmanassar I. 208
 Salmanassar III. 209n
 Salmanassar V. 212
 Sammu-ramát *viz* Semiramis
 Samsu-iluna 203
 Sarduri II. 211
 Sargon Akkadský 193–195, 462, 238, 242,
 462
 Sargon II. 212
 Sarpanítu 203
 Sekenenre Tao II. 177
 Semiramis (Sammu-ramát) 211
 Senusret I. 158, 168, 174n
 Senusret II. 158

- Senusret III. 158
 Sesóstris, *viz* Senusret
 Setnacht 160, 170
 Setchi I. 159, 170
 Setchi II. 159, 170
 Schaafhausen, Hermann 23
 Schliemann, Heinrich 322
 Sidkijáš 187, 215
 Sín 216
 Sinacherib 212n
 Sinuhet 164, 168, 175
 Siyaj Chan K'awiil II. 412n
 Siyaj K'ak 412
 Smenchkare 181
 Solas, William 424
 Sumu-abum 200
 Sutech 169n
- Šabaka 161, 186
 Šamaš-šuma-ukín 214
 Šamši-Adad I. 201
 Šamši-Adad V. 210n
 Šar-kali-šarri 195
 Šattivaza 205, 257
 Šauštatar 204
 Šepenupet I. 185n
 Šulgi 197n, 464
 Šunaššura 249
 Šuppiluliuma I. 180, 205, 253–258, 260, 269
 Šuppiluliuma II. 268n, 288
 Šu-Sín 198
 Šutruk-Nachchunt I. 206
 Šuttarna II. 205, 257
 Šuttarna III. 205
- Taharka 161, 186, 213n
 Tachurvaili 247
 Tanutamón 161, 186
 Tarchundaradu 253
 Tavannana 241
 Telipinu 241, 244–247, 256
 Teti 158, 172
 Teumman 214
 Tezozomoc 409
 Thutmose I. 159
- Thutmose II. 178n
 Thutmose III. 159, 165, 167, 178–180, 204, 249, 277, 464
 Thutmose IV. 204
 Tiglatpilešar I. 207, 209
 Tiglatpilešar III. 211n
 Tízoc 410
 Tlálóc 410
 Tukultí-Ninurta I. 206, 208
 Tukultí-Ninurta II. 209
 Túpac Yupanqui 422
 Tušratta 205, 206, 255
 Tutanchamón 159, 166n, 179–181, 256, 464
 Tutchalija I. 248–251
 Tutchalija II. 248, 252–254
 Tutchalija IV. 261, 266–268
- Uchcha-zit 259
 Ulam-Buriaš 205
 Ur-Nammu 196n, 234
 Urukagina 192
 Usire 169
 Utu-chegal 196
- Veni 172
 Venis 158, 168, 172
 Ventris, Michael G. F. 322
- Wak Chan K'awiil 413
 Winckler, Hugo 238
 Wulfila 104
 Wu-ting 385n, 389, 394
- Yax Ehb' Xook 412
 Yax Nuun Aiin I. 412
 Yich'aak K'ak' 415
 Yik'on Chan K'awiil 416
 Yitha'amar Watar 225
 Yuknoom Took' K'awiil 416
 Yuknoom Veliký 415
- Zababa-šuma-iddina 207
 Zannanza 181
 Zidanta I. 244n
 Zidanta II. 247
 Zimrí-Lim 201n

MÍSTNÍ REJSTŘÍK

- Abú Simbel 163, 261
 Abýdos 163n, 169–172, 174, 176, 261
 Afghánistán 52, 103, 228
 Africký roh 80, 322
 Achchijá/Achchijava 250n, 259, 266, 283, 322
 Aigína 280
 Ain Ghazzál 139
 Ain Haneš 38n
 Akaba 217, 222, 224
 Akkad 193–197, 233n
 Akrotiri 277n
 Alalach 204, 242n, 249, 256
 Alašija, viz Kypr
 Albánie 281, 338
 Aldenhovská plošina 119, 127n, 132, 134n
 Aleppo 201, 243, 249, 256, 260
 Aljaška 48, 82, 90, 93, 395, 428, 430, 432, 434n, 437, 463
 Alpy 34, 41, 50, 56, 60, 115, 301–303, 307, 328, 332, 339, 343n, 346, 348, 364, 442
 Altamira 24, 88
 Altmark 315
 Amurru 261–263, 267
 Anatólie 52, 102, 110n, 114, 148, 200n, 204, 212, 237–242, 244–246, 248, 250, 252–254, 260, 262n, 265, 267–269, 284, 296, 318, 327, 338, 349, 352
 Andy 93, 395, 397, 400, 418, 420
 Anglie 48, 57, 60n, 66n, 310, 313, 322, 348, 430n, 433, 448
 An-jiang 380, 382–384, 386–390, 465
 Apeninský poloostrov 62, 303, 306, 318, 349
 Arabský poloostrov 29, 80, 138, 150, 194, 217–227
 Arago (jeskyně) 61
 Aralské jezero 81
 Arktida 93, 427–435, 438
 Arménie 52
 Arzava 242n, 245, 248, 250, 252–255
 Asýrie 151, 189, 199, 202n, 205–215, 240, 260, 324, 352, 464
 Aššur 191, 200–202, 204, 208n, 212n., 215, 225, 240n, 249, 255, 258, 262, 267
 Atapuerca 46, 48, 54n, 461
 Athény 278, 283
 Atlantik/Atlantský oceán 60, 121, 293, 305, 324, 426, 429–431, 441, 447
 Attika 275, 283n
 Avaris 176, 178, 277
 Awash 24, 34n
 Azcapotzalco 409
 Azovské moře 49n, 295
 Azzi 252–254
 Babylón 151, 177, 187n, 199–202, 205–208, 211–216, 218, 244, 263
 Babylónie 189n, 192n, 195n, 198n, 200n, 203, 205–216, 234, 244, 257n, 260, 266
 Baffinův ostrov 428, 430–432
 Bahrajn 193, 222n, 233, 464
 Balkán 281, 298n, 306, 330, 339
 Baltské moře 319, 344
 Balúčistán 228n, 233, 235
 Barranco León 46
 Bavorsko 131, 133n, 317, 324
 Belgie 115
 Beringie 90, 137, 443, 463
 Beringovo moře 137
 Beringův průliv 82, 395, 427, 434, 463
 Bilzingsleben 67n, 441, 461
 Blombos (jeskyně) 80, 367, 443, 462
 Boğazköy, viz též Chattušaš 180, 204, 238n, 241, 243, 264
 Boiótie 283
 Bosna 297–299
 Boxgrove 50, 57n
 Boyne 310–312
 Bretaň 306–308, 327, 348
 Británie 284, 359
 Britské ostrovy 56, 306, 309–314, 318, 320, 327, 347n, 353
 Brodgarský kruh 311n

- Bulharsko 110, 114, 296, 299
Byblos 140, 177, 191, 243, 275
- Calakmul 399, 411n, 415n
Cancuén 413, 415
Caracol 399, 413
Çatal Höyük 114, 140, 148n, 295
Cayönü 140, 145, 293, 295
Clacton-on-Sea 67
Cornwall 104, 284
Cuzco 421
- Čad 33
Čadská pánev 362, 370n
Čadské jezero 368, 370–372
Čechy 327, 339n, 341, 343, 350
Čeng-čou 380n, 383n
Černé moře 242, 245
Červený kopec 52, 55
Česká republika 85–87
Če-tiang 376–378, 381n
Čchang-an 18
Čína 16, 18, 29, 41, 45, 47, 73, 120, 138,
321, 327, 374–376, 383, 387–389, 391,
424–426, 439, 445n, 449, 463
Čóga Mami 149
Čólistán 228, 231
Čou-kchou-tien 68, 374, 439, 441, 461
- Damašek 210, 212
Devonský ostrov 428, 432n
Dhólavíra 230n
Dilmun 193, 196, 219, 222n, 234, 464
Dmanisi 39–43, 46, 48, 56, 68, 364, 441,
460
Dolnorýnská nížina 117, 119, 131–134
Dolní Mostre 298
Dos Pilas 399, 415
Dunaj 103, 114, 131, 297, 300, 332,
338–344, 348, 463
Džibuti 38, 224
- Egejs 27, 225, 273n, 277n, 280, 285, 296,
322, 349, 463, 465
Egypt 16, 27, 29, 147, 151n, 155n,
162–171, 173n, 176–178, 181, 183–188,
203–206, 212–215, 217, 222, 224n, 233,
237, 255–263, 265, 268n, 271, 274n, 282,
288, 322, 324, 354, 358, 370, 445n, 462,
465
Ekvádor 400n, 418, 421
El-Kóm (El-Kowm) 65
El Mirador 399, 411, 413
El Perú 412n, 416
- El Tajín 398, 407
Elam 193n, 196n, 199, 202, 206n, 212, 214
Ellesmerův ostrov 427n
Enkomi 286–289
Eridu 149–151, 193, 200
Er-li-tchou 379–381, 384
Ešnunna 191, 199, 201n, 206
Etiopie 24, 35, 362, 439, 460
Etna 404, 407
Eufrat 138, 140, 142, 149n, 178n, 189, 191,
198, 200n, 204n, 207–210, 213, 220, 222,
238, 242–244, 251, 253, 255, 269, 448
- Faistos 274–276, 278, 335
Fermana 232
Filipíny 425, 447
Flomborn 116, 130
Flores 89n, 441n, 462
Foiníkie 172
Francie 61, 79, 85, 87n, 115, 303, 305–309,
314, 346, 348, 442
Fuente Nueva 46
- Gešer Benot Jaaqov 49n
Ghaggar-Hákra 228, 231
Gibaltarský průliv 46, 441
Gíza 163, 172n
Göbekli Tepe 140–146, 149, 306, 445, 462
Gona 34n, 460
Gran Dolina 55
Grónsko 78, 108, 427–432, 438, 446
Gruzie 39, 364, 460
Guadix-Baza 40, 46, 65
Guatemala 399, 403n, 411, 414, 418
Gudžarát 230, 233
- Hadar 24, 33, 35, 37, 361, 460
Hala Sultan Tekke 287
Hallstatt 343
Hamá 212, 237, 261
Harappa 228–235
Harz 331
Hesensko 116, 131n, 135, 308, 317, 326,
341
Hisarlık, viz Trója
Hoxne 66
Huari 420n
Hudsonův záliv 90, 428–430, 435n
Hudžajrat al-Ghuzlán 218
Hummal 45n, 76
- Chábúr 193, 201, 204, 209
Chan Chan 421
Charrán 215n

- Chatti 242n, 245, 248, 250, 252n., 255,
 257, 260, 265–268
 Chattuša 204, 238, 240n, 242–249,
 252–254, 256–263, 265–269, 283
 Che-nan 377, 379–383
 Che-pej 375, 377, 379, 381n
 Chiapas 404, 410, 418
 Chichén Itzá 399, 408, 417
 Chile 90, 396, 421, 444, 463

 Ifri n'Ammar 80, 367
 Indický oceán 217, 222, 233, 426, 447
 Indie 18, 41, 99, 228–230, 232–235, 357,
 423, 425, 438, 449, 465
 Indonésie 89, 138, 439, 441, 447, 462, 465
 Indus 25, 29, 193, 223, 228–235, 321, 352,
 425, 445
 Irák 74, 148, 442
 Írán 99, 104, 152, 191, 200n, 204, 216, 222,
 228, 233, 239, 351, 445
 Irsko 305, 309–313, 328, 348
 Isernia La Pileta 53n
 Isin 199n, 207, 234
 Island 98, 305, 429n
 Išuva 252, 255
 Itálie 46, 53, 61n, 79, 87, 282n, 323, 330,
 339, 344, 348n, 437, 465
 Izrael 74, 147, 284

 Jadran 114, 297, 349
 Jamchad 177, 201n, 204, 244
 Jang-c'-tiang 375n
 Jang-šao 377, 463
 Japonsko 18, 48, 110, 446, 449
 Jáva 41, 47n, 460
 Jemen 220, 222–225
 Jericho 110, 139n, 146n, 308
 Jeruzalém 187, 213, 215
 Jižní Rhodesie viz Zimbabwe
 Jordán 43, 47, 49, 53, 57
 Jordánsko 139, 224
 Judea 187, 215
 Jutský poloostrov 310

 Kada Gona viz Gona
 Kádeš 261n, 265, 324, 464
 Kalavastos 287n
 Kalchu 208, 210, 212
 Kálíangan 231n
 Kanaán 177
 Kanada 395, 427–438
 Káneš (Kültepe) 200, 238–241
 Kappadokie 240, 245

 Karchemiš 187, 212, 215, 256, 258, 260,
 268n
 Kärlich 52, 55, 57n, 60, 62, 461
 Karnak 177, 180, 265
 Karpaty 82n, 296, 317, 338n, 340n, 364
 Kaspické moře 81, 442
 Katar 50, 220, 224
 Katna 256, 345
 Kavkaz 34, 41, 52, 103, 351n
 Kayalıpınar 241, 253, 255
 Keftiu, viz Kréta 277
 Keňa 35, 37, 42, 49n, 80
 Kilikie 149, 204, 245, 250, 254
 Kiš 191n, 200
 Kition 287–289
 Kizvatna 245–247, 249n, 253–255, 263
 Knóssos 102, 272–279, 282, 322, 324, 465
 Kolumbie 401, 418
 Königsau 76
 Konya 52, 148, 261, 267
 Koobi Fora 35, 37n, 50
 Korea 18, 48, 65, 446, 449
 Kót Dídží 231
 Kréta 271–281, 286, 288, 463, 465
 Kuang-tung 376, 379
 Kültepe, viz Káneš
 Kung-wang-ling 45, 47n
 Kuššar 240n
 Kyklady 273–275, 277, 280, 284
 Kypr 177, 250n, 263, 268, 275, 277,
 283–288, 348

 La Galgada 400, 418
 La Polledrara 62, 64n
 La Venta 401, 403
 Labe 301n, 318, 320, 345, 350
 Labrador 429–431
 Lagaš 191–193, 196n
 Larsa 193, 199n, 202, 234
 Leubingen 324, 341
 Levanta 43, 49, 139n, 148, 152, 204, 209,
 215, 220–222, 224–226, 242, 268, 271,
 274n, 277, 283, 285n, 288n, 443, 460,
 463, 465
 Libanon 209n, 256
 Lima 400, 421
 Lokalei 37
 Lóthal 232, 234
 Lüdelsen 315
 Lunel-Viel 65
 Luxor, viz Veset
 Lung-šan 378, 463
 Luo-jang 379

- Maďarsko 50, 114, 339, 341
Maes Howe 311n
Magan 193n, 196, 222n, 233n
Makedonie 296, 338
Makrán 228n
Malá Asie 18, 102n, 177, 193, 200n, 203n,
209, 271, 273, 277, 282, 285, 288, 327
Mali 25
Malia 275n
Mari 191, 199–202, 288
Marib 225
Maroko 80, 367
Mašavera 39
Mauer 50, 57n
Mauran 78
Mayapán 417
Meklenbursko 301, 345
Meluchcha 193, 196, 352
Mennefer (Memfis) 170, 173n, 186, 213
Mesarská nížina 273n
Messénie 279–281, 283n,
Mexický záliv 401, 403, 406, 408, 410n
Mexiko 93, 401, 404, 406–408, 410n, 449
Mezopotámie 16, 102, 138, 141, 143,
145n, 148–152, 176, 189–216, 222n,
225, 228–230, 232–235, 237–240, 244,
248, 250, 255, 258, 160, 296, 306, 317,
321n, 327n, 445, 462n
Midea 283
Midland River 56
Miesenheim 50, 57–59
Mílétos/Milavanda 251, 259, 266, 277,
Mitanni 103, 203–206, 208, 242, 249n,
255–258, 464
Mitterberg 328n, 353
Mohan 116, 117, 119, 131,
Mohendžodaro 228, 230m, 233, 235, 463
Moche 419n
Mongolsko 16, 374, 382, 388
Mont Boron 65
Monte Albán 404, 407n
Monte Bego 325, 348
Monte Verde 90, 396n, 344, 463
Montpellier 65
Morava 52, 83, 301, 339, 341, 343, 350,
Mykény 102, 251, 258n, 269, 271n,
277–285, 288n, 322, 324, 338, 345, 349,
465
Nakbé 411
Nariokotome 39
Nadávíja Ain Askar 65
Neandertal 23, 73
Neckar 57, 131n
Nefúd 217, 220
Německo 88, 94, 104, 116, 123, 126n,
130–136, 217, 288, 301n, 308n, 314, 318,
322, 324n, 327, 331, 333, 337, 339–341,
343–346, 350, 368, 448, 463
Nerik 247, 263
Něša, viz Káneš
Nevalı Çori 140, 143, 145n
Newfoundland 430n
Niger 25
Nigérie 370
Nil 147, 164, 174, 177, 183n, 277, 324, 359,
369n, 448
Ninive 208n, 212–215
Nippur 191, 193n, 199n, 207, 462
Nizozemí 115, 333, 346
Normandie 306
Nová Guinea 89, 97, 368, 426, 447
Nová Kaledonie 447
Nová země 431, 434
Nový Zéland 447
Núbie 174, 176, 178n, 186
Oaxaca 400n, 404, 407–410
Obejd, viz Tell el-Obejd
Obi-Rachmat 81–83
Odra 301, 350
Ohňová země 22, 395, 426
Okolište 297n
Olduvai 24, 34n, 37–39, 42, 48, 50, 360,
362
Omán 193, 220, 222–224, 226, 228, 230,
232n
Omo 37, 80, 439
Orkneje 310–312
Orontés 256
ostrov Krále Viléma 433n
Pacifik, viz Tichý oceán
Pachchua 251
Pákistán 38, 222, 228n
Palenque 412, 416
Palestina 38, 43, 49, 176n, 179, 204,
211–213, 215, 225, 284, 324
Paňdžáb 228–230
Pan-pcho-cchun 377
Papua-Nová Guinea, viz Nová Guinea
Pařížská pánev 123, 306–308
Peking 68, 374, 461
Peloponnésos 279–281, 284,
Perský záliv 137, 150, 193, 196n, 217,
222–224, 447, 464
Peru 400, 418n, 421
Peštera cu Oase 80, 82n, 85

- Petralona 53
 Pchej-li-kang 375n
 Pinezaouri 39, 41
 Pobaltí 282, 322n, 353
 Poing 324, 343
 Polsko 331, 337, 339n, 350, 442
 Polynésie 446–448, 465
 Punt/Ofir 224, 322
 Purušchanda 238n
 Pylos 102, 282n
 Pyreneje 41, 303, 364
 Pyrenejský poloostrov 304, 306, 318n, 347n

 Qalat al-Bahrajn 223

 Rakousko 123, 136, 341, 343
 Rhodos 277, 326
 Rópar 232
 Ross Island 305, 328
 Rudé moře 17, 147, 187, 217, 220, 224–226, 448
 Rumunsko 40, 80, 82, 281, 296, 299n, 340
 Rusko 78, 99, 350, 423, 434
 Rýn, Porýní 52, 57n, 63, 67, 116–120, 128, 131–135, 309, 318, 333, 341, 343, 346, 448

 Řecko 53, 110, 114, 116, 188, 262, 271–273, 277, 279n, 282–284, 303, 318, 322, 326, 338, 340, 349, 354, 423, 448, 464n
 Řím 53n, 61n, 349, 429, 448

 Saint Colomban 66
 S'čchuan 41, 382, 387
 Sahara 110, 358, 367n, 369–372, 448, 462
 Sahul 89
 Sakkára 170
 Sangiran 41, 47n, 439
 Sardinie 283, 288, 348n
 Saúdská Arábie 220, 222
 Scapa Flow 310–312
 Sedmihradsko 281, 299, 338–340
 Senegal 370
 Severní ledový oceán 435
 Schifferstadt 343
 Schöningen 60, 67–70, 461
 Siao-tchun 382, 384, 391
 Sibiř 48, 74, 90, 351, 427, 446, 463
 Sima del Elefante 46, 48, 55
 Sindh 228, 230, 235
 Si-pej-kang 384, 386
 Sjælland 325, 345
 Skallerup 345

 Skalnaté hory 90
 Skandinávie 301–303, 306, 308n, 314, 317, 321, 323, 325, 333, 337, 344, 429n
 Slezsko 341, 350
 Slovensko 338–340, 350
 Solana del Zamborino 65
 Somma 23, 55n, 66
 Srbsko 299, 339
 Starčevo 114, 296
 Stenness 311
 Sterkfontein 37, 42, 360n
 Stonehenge 312n, 320, 325, 348
 Středozemní moře, Středomoří 29, 65, 74, 86, 111, 114, 147, 152, 191, 194, 204, 209n, 217, 222, 242, 245, 249n, 254, 257, 268n, 271, 275–277, 279, 282, 284–286, 303, 305n, 319, 322, 324, 326, 330, 348–350, 359, 390, 424, 445–448, 461, 463
 Súdán 224, 370, 464
 Surkótada 232
 Súsy 191, 197, 200, 207, 214, 228
 Swartkrans 37, 50, 360
 Sýrie 53, 65, 76, 149, 176n, 179, 191, 193n, 201, 203n, 210n, 213, 215, 221, 237, 242, 245, 248, 250, 256–258, 262n, 269, 284, 286

 Šabwa 225
 Šamucha 252n
 Šanli-Urfa 146
 Šan-si 377–379
 Šan-tung 377–379, 381n
 Šapinuva 252n, 255
 Šariša 245, 251, 253
 Šen-si 377, 379, 382
 Španělsko 24, 46n, 50, 54, 61n, 65, 78n, 85, 88, 103, 283
 Špicberky 431, 434
 Srí Lanka 22, 98
 Štrasburk 57
 Šuruppak 191
 Švédsko 315, 346

 Tanzánie 33, 34, 362
 Tarchuntašša 261–263, 267–269
 Tarniša 248
 Taung 360n, 364,
 Taurus 110, 138, 152, 238–240, 244, 247, 250, 260n
 Tautavel 55, 61
 Tajmá 216, 220–222
 Tell Brak 193
 Tell el-Burák 286

- Tell el-Amarna 204, 253
Tell Arpaččija 149
Tell ed-Daba 176
Tell el-Obejd 149
Tell es-Sauwán 149
Tell es-Sultán 139
Tell Halaf 110
Tell Sabí Abjad 148
Tell Umm Dabaghija 148
Tello 228
Temže 56, 60, 67
Tenochtitlán 401, 409n
Teotihuacán 404–408, 412
Tešik Taš 82n
Théby/Luxor (Egypt) 158n, 166, 174, 176n, 183–186, 188, 214
Théby (Řecko) 102, 279n, 283
Théra 272, 277n
Thesálie 114, 296
Thule 429–432, 435n
Tchaj-wan 376, 379, 446n
Tiahuanaco 420
Ťiang-si 379
Ťiang-su 377n, 382
Tigris 138, 140, 142, 149n, 189, 191, 194, 198, 200–202, 204, 208n, 238, 260
Tichý oceán, Tichomoří 90, 396, 401, 434n, 444, 447
Tikal 412–416
Timna 147, 226
Tírynth 279, 282–283
Torralba 62, 67
Torresův průliv 89, 447
Trebur 131, 135
Tres Zapotes 401, 403
Trója 248, 262, 273, 279, 285, 322
Troodos 285
Trundholm 325, 344, 346, 465
Tula 408
Turecko 52, 322, 426
Turkana (jezero) 35, 37–39, 47, 50
Uaxactún 412
Ubajdija 43–47
Ugarit 204, 256, 260, 268, 275, 287
Ukrajina 350
Uluburun 288, 322, 325, 345, 465
Umm-an-Nar 223
Umm el-Tlel 76
Umma 191–193, 195
Umritz 309
Ur 191–193, 196–200, 228, 234
Urartu 210–212
Urfa viz Šanlı Urfa
Uruk/Erech 151, 190–193, 196, 199n, 202, 216
Uzbekistán 81, 83, 442
Wádí Araba 147, 222
Wádí Dahr 224
Wádí Nátrún 162
Varna 113, 299, 307
Velká Británie 359, 284
Vendée 306n
Venosa 53n, 62, 65
Venta Micena 41, 46
Vértesszőlős 50, 52
Veset 261, 277
Viktóriin ostrov 435
Viluša 248, 255, 260, 262
Visla 116, 350
Visocká pánev 297–299
Wallertheim 78
Wessex 310, 312, 348
Yarim Tepe 149
Yucatán 408, 417n
Zagros 108, 110, 138, 177, 193, 208n
Zambujal 304n
Zimbabwe (Jižní Rhodesie) 25